

V Bruselu dne 2.12.2016
COM(2016) 719 final

ZPRÁVA KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU A RADĚ

**hodnotící v souladu s čl. 23 odst. 2 směrnice 2011/36/EU účinky stávajících
vnitrostátních právních předpisů, které stanoví jako trestný čin využívání služeb, jež
jsou předmětem vykořisťování v rámci obchodování s lidmi, na prevenci obchodování s
lidmi**

1. Souvislosti a účel

Tato zpráva splňuje následující požadavek podle čl. 23 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV: „Do 6. dubna 2016 předloží Komise Evropskému parlamentu a Radě zprávu, ve které vyhodnotí účinky stávajících vnitrostátních právních předpisů, které stanoví trestný čin využívání služeb, jež jsou předmětem vykořisťování v rámci obchodování s lidmi, na prevenci obchodování s lidmi, a případně připojí vhodné návrhy“.

Odkaz na kriminalizaci služeb obětí obchodování s lidmi je uveden v čl. 18 (s názvem „Prevence“) odst. 1 a 4 směrnice 2011/36/EU, kde se stanoví: „1. Členské státy přijmou vhodná odrazující opatření zaměřená na snížení poptávky, která podporuje všechny formy vykořisťování spojené s obchodováním s lidmi; tato opatření mohou mít například podobu vzdělávání a odborné přípravy. [...] 4. S cílem zvýšit účinnost prevence obchodování s lidmi a boje proti němu prostřednictvím odrazujících opatření zaměřených na snížení poptávky členské státy zváží, zda přijmou opatření, jejichž cílem je **zařadit mezi trestné činy využívání služeb**, které jsou předmětem vykořisťování podle článku 2, s vědomím, že dotčená osoba je obětí trestného činu uvedeného v článku 2“.

Tato zpráva přináší popis stávajících vnitrostátních právních předpisů, kterými se zařazuje mezi trestné činy využívání služeb obětí obchodování s lidmi, a posouzení dopadu takovýchto legislativních opatření. Přezkum nelegislativních opatření, která mohou existovat na vnitrostátní úrovni, nebo legislativních opatření, která se netýkají kriminalizace využívání služeb obětí obchodování s lidmi, je mimo rámec čl. 23 odst. 2. Je nutno poznamenat, že se nejedná o zprávu, která by posuzovala soulad s ustanoveními směrnice 2011/36/EU. Je třeba ji číst ve spojení se „zprávou hodnotící v souladu s čl. 23 odst. 1 směrnice 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, do jaké míry členské státy přijaly opatření nezbytná k dosažení souladu s touto směrnicí“ (COM(2016) 722). Zohledňuje rovněž první zprávu Komise o pokroku dosaženém v oblasti boje proti obchodování s lidmi (dále jen „zpráva o pokroku“).

Při vypracování této zprávy použila Komise informace, které získala od členských států prostřednictvím dotazníku rozeslaného v květnu roku 2016 a které byly prokonzultovány s občanskou společností v rámci Evropské platformy občanské společnosti pro boj proti obchodování s lidmi¹ a Odborné skupiny Evropské komise pro otázky obchodování s lidmi².

Stávající vnitrostátní právní předpisy, které stanoví trestný čin využívání služeb, jež jsou předmětem vykořisťování v rámci obchodování s lidmi

¹ Další informace viz zpráva Komise Evropskému parlamentu a Radě s názvem Zpráva o pokroku dosaženém v oblasti boje proti obchodování s lidmi (2016) podle článku 20 směrnice 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, COM(2016) 267 final.

² Rozhodnutí Komise 2011/502/EU ze dne 10. srpna 2011, kterým se zřizuje Odborná skupina pro otázky obchodování s lidmi a kterým se zrušuje rozhodnutí 2007/675/ES.

2. Stávající vnitrostátní předpisy, které stanoví trestný čin využívání služeb, jež jsou předmětem vykořisťování v rámci obchodu s lidmi

2.1 Shrnutí odpovědí

Níže uvedená analýza je založena na odpovědích poskytnutých členskými státy. Komise nemůže vyloučit existenci jiných vnitrostátních ustanovení nebo opatření. S ohledem na potřeby analýzy požádala Komise členské státy, aby jí sdělily „*stávající vnitrostátní předpisy, které stanoví trestný čin využívání služeb, jež jsou předmětem vykořisťování v rámci obchodování s lidmi; kdo je přesně považován za pachatele trestného činu; zda se uvažuje o tom, považovat za trestný čin všechny formy vykořisťování; zda právní předpisy požadují nutnost dokázat znalost skutečnosti, že daná osoba je obětí obchodování s lidmi, a jaký to má dopad na uplatitelnost právních předpisů; jaká opatření byla přijata, aby si veřejnost byla vědoma právních předpisů a zajistilo se lepší provedení; dostupné statistické údaje o trestních stíháních a odsouzeních a překážkách, jimž je nutno čelit; v případě, že neexistují žádné vnitrostátní právní předpisy, jaké jsou pro to důvody a jaká alternativní opatření jsou zavedena, aby se splnila povinnost zvážit zařazení mezi trestné činy; jak vyhodnocují dopad takových právních předpisů a zda mají relevantní návrhy; jaké konzultační procesy se používají; a zda zadaly vypracování posouzení a provedení výzkumu v oblasti takových právních předpisů“.*

Hned zpočátku je nutno zdůraznit, že členské státy v dodaných informacích nerozvinuly, jak splnily zákonnou povinnost **zvážit** kriminalizaci využívání služeb obětí, která vyplývá z čl. 18 odst. 4 směrnice 2011/36/EU.

Z analýzy odpovědí členských států vyplývá, že v době vypracování této zprávy **deset (10) členských států stanovilo využívání služeb, které jsou předmětem všech forem vykořisťování obětí obchodování s lidmi, jako trestný čin a patnáct (15) členských států kriminalizovalo využívání služeb obětí obchodování s lidmi pouze omezeně a selektivně.**

Konkrétněji:

1) Členské státy, které zařadily mezi trestné činy všechny formy vykořisťování (BG, EL, HR, CY, LT, MT, PT, RO, SI, UK)

Deset (10) členských států oznámilo, že mají vnitrostátní právní předpis, který jako trestný čin stanoví využívání služeb, jež jsou předmětem vykořisťování v rámci obchodování s lidmi (**BG, EL, HR, CY, LT, MT, PT, RO, SI, UK**³), a týká se všech forem vykořisťování.

BG informovalo Komisi, že podle bulharského trestního zákoníku (článek 159c) každý, kdo využívá jinou osobu, jež je obětí obchodování s lidmi, ke zhýralému chování, nucené práci nebo žebrání, odebrání lidských orgánů, tkání, buněk nebo tělních tekutin či ji udržuje ve stavu silného podmanění, bez ohledu na její souhlas, bude potrestán odnětím svobody v délce tří až deset roků a pokutou ve výši 10 000 až 20 000 leva. **HR** má podobné ustanovení, ale jde dokonce ještě dále,

³ **UK** sdělilo Komisi, že Anglie a Wales mají takovýto právní předpis v oblasti obchodování s lidmi, zatímco ve Skotsku nejsou žádná taková opatření zavedena a Severní Irsko oznámilo, že sice taková opatření má, ale že jsou zaměřena pouze na obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování.

protože ukládá stejné sankce každému, kdo vědomě využívá oběť nebo její služby spolu s osobami, jež jsou obviněny ze spáchání trestného činu obchodování s lidmi. **CY** sděluje, že se v článku 17 zákona 60(I)/2014 stanoví, že každá osoba, která může důvodně předpokládat, že práce nebo služby, jež využívá, jsou poskytovány obětí obchodování s lidmi, páchá trestný čin podle zákona o boji proti obchodování s lidmi. **EL** stanovilo takové vnitrostátní právní ustanovení v roce 2013 zákonem 4198/2013, kterým se trestají takové osoby, jež vědomě přijmou práci od osoby, která je obětí obchodování s lidmi, a rovněž takové osoby, jež mají vědomě pohlavní styk s osobou, která je obětí obchodování s lidmi. **LT** oznámila, že podle článku 147-2 trestního zákoníku každá osoba, která využije služeb poskytovaných obětmi obchodování s lidmi a která věděla nebo měla vědět, že jsou obětmi, bude potrestána pokutou nebo opatřeními omezujícími svobodu. Je třeba poznamenat, že osoba, která spáchá takový čin a následně dobrovolně informuje donucovací orgány a aktivně spolupracuje dříve, než je z jeho spáchání podezírána, může být zproštěna trestněprávní odpovědnosti. Kromě toho nesou odpovědnost za takové jednání rovněž právní subjekty. **MT** informovala Komisi, že každá osoba zapojená do poskytování služeb či práce nebo je využívající s vědomím, že osoba, která takové služby či práci poskytuje, je obětí obchodování s lidmi, se proviní spácháním trestného činu a v případě odsouzení bude potrestána odnětím svobody v délce od osmnácti měsíců do pěti roků. Podobná ustanovení existují v **PT** a **SI** (ukládající trest odnětí svobody v délce až tři roky a pokutu). **RO** informovalo Komisi, že podle článku 216 rumunského trestního zákoníku bude kromě organizátora obchodování s lidmi trestně stíhána každá osoba, která využívá služeb uvedených v článku 182 trestního zákoníku (o vykořisťování) a která si je vědoma, že jsou tyto služby poskytovány obětí obchodování s lidmi.

2) Členské státy, které nemají výslovná právní ustanovení nebo které kriminalizovaly využívání služeb obětí obchodování s lidmi omezeně a selektivně⁴

Čtrnáct (14) členských států uvedlo, že nemají zavedena žádná výslovná vnitrostátní právní ustanovení, kterými se mezi trestné činy zařazuje využívání služeb, jež jsou předmětem všech forem vykořisťování obětí obchodování s lidmi (**AT, BE, CZ, DE, EE, ES, FR, HU, IT, LV, LU, NL, PL, SK**). Některé členské státy (**FI, IE, SE**) přesto zavedly právní předpisy zaměřené na využívání obětí obchodování s lidmi, ale pouze u specifických forem vykořisťování. Konkrétně **FI** a **IE** oznámily, že mají stávající vnitrostátní právní předpisy, které jsou zaměřeny pouze na využívání obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. **SE** hlásí, že sice nemá žádné zvláštní ustanovení, kterým se mezi trestné činy zařazuje využívání služeb obětí obchodování s lidmi, ale že uplatňuje ustanovení podle zákona o zákazu nákupu sexuálních služeb, která mohou pokrýt využívání služeb poskytovaných obětmi obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování.

Pokud jde o ty členské státy, které nezavedly taková výslovná ustanovení, podle informací, které poskytly, lze v některých případech použít ustanovení související se sexuálními trestnými činy nebo sexuálním vykořisťováním dětí (např. **IT, ES, NL** a **BE**). **IT** sice nemá žádná taková výslovná ustanovení, avšak sděluje, že zavedla obecně jako trestný čin podle článku 603a italského trestního zákoníku nezákonné zprostředkování a vykořisťování práce. **AT** sice nemá žádné výslovné

⁴ **FI, IE, SE** mají právní ustanovení pouze pro obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování a **AT, BE, DE, EE, FR, HU, IT, LV, LU, NL, PL, SK** pouze na základě směrnice o sankcích vůči zaměstnavatelům.

ustanovení o obětech obchodování s lidmi, ale nedávno přijalo ustanovení o pohlavním styku s osobami proti jejich vůli využitím jejich nesnází nebo po předchozím zastrašení.

Některé členské státy dále hlásí, že zavedly pouze opatření, kterými se přebírá a provádí **směrnice 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí⁵** (tzv. **směrnice o sankcích vůči zaměstnavatelům**) (např. **PL** nebo **HU**). V tomto ohledu **sdělení o uplatňování směrnice 2009/52/ES ze dne 18. června 2009** poznamenává, že členské státy obecně zařadily mezi trestné činy nezákonné zaměstnávání za všech okolností popsaných v článku 9 (včetně případů, kdy zaměstnavatel ví, že pracovník je obětí obchodování s lidmi). Podle tohoto sdělení **CZ** a **ES** konkrétně nestíhaly nezákonné zaměstnávání v situacích, kdy „si zaměstnavatel byl vědom, že pracovník je obětí obchodování s lidmi“⁶.

Je nutno ale poznamenat, že působnost směrnice 2009/52/ES je omezena pouze na státní příslušníky třetích zemí, kteří pobývají v EU neoprávněně. Nepokrývá tak oběti obchodování s lidmi, které jsou státními příslušníky EU, nebo oběti obchodování s lidmi, které jsou státními příslušníky třetích zemí, ale v EU pobývají zákonně. Kromě toho, jelikož směrnice platí pro případy závislého zaměstnání⁷, nepokrývá případy, kdy jsou oběti samostatně výdělečně činné, nebo případy, kdy uživatel není zaměstnavatelem. Kriminalizace podle **směrnice 2009/52/ES je tak přízpůsobena jejímu předmětu a oblasti působnosti, které jsou omezené a nedostatečné** pro řešení všech případů obchodování s lidmi. Směrnice nicméně slouží jako dobrý příklad opatření, která by se v tomto směru mohla použít při dalším rozvíjení a konsolidování právního rámce boje proti obchodování s lidmi.

3) Alternativní řešení při nezařazení mezi trestné činy

Jak je uvedeno výše, podle čl. 18 odst. 4 směrnice mají členské státy za povinnost alespoň zvážit, zda budou trestně stíhat osoby, jež vědomě využívají služeb obětí obchodování s lidmi. Členské státy ale Komisi poskytly nedostatečné informace o alternativních řešeních v případech, kdy neexistují vnitrostátní opatření ke stíhání osob, jež využívají služeb obětí obchodování s lidmi. Z odpovědí na dotazník vyplývá, že informace v tomto ohledu poskytly jen **NL** a **ES**. **NL** uvedlo, že provádí informační kampaně ohledně anonymního oznamování trestných činů, které zvýšily informovanost a povědomí o trestním stíhání sexuálního zneužívání dětí za peněžní úhradu, a má úmluvy s podnikatelskými odvětvími o propagaci dodržování lidských práv. **ES** uvedlo, že bez ohledu na skutečnost, že nemá ustanovení výslovně kriminalizující využívání sexuálních služeb poskytovaných obětí obchodování s lidmi s vědomím stavu zranitelnosti oběti, mohl by být takový

⁵ Směrnice 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0052>

⁶ S ohledem na dobu, která uplynula od přijetí sdělení o uplatňování směrnice 2009/52/ES, nelze vyloučit, že příslušné právní předpisy byly mezitím přijaty. Další informace viz sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě o uplatňování směrnice 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí, COM(2014) 286 final.

⁷ Definice zaměstnání pokrývá výkon činností zahrnujících jakoukoli formu práce upravenou vnitrostátními právními předpisy nebo zavedenou praxí pro zaměstnavatele nebo podle jeho pokynů či pod jeho dohledem (čl. 2 písm. c) směrnice 2009/52/ES). V preambuli se upřesňuje, že uvedené platí bez ohledu na právní vztah (7. bod odůvodnění).

čin považován za trestný čin proti sexuální svobodě a integritě osoby a uplatnily by se příslušné články trestního zákoníku.

4) *Hodnocení*

Několik málo členských států oznámilo, že nechaly vypracovat hodnocení takových zákonů nebo provést příslušný výzkum (např. **FI**, **SE**). **SE** Komisi oznámilo, že v roce 2010 byla zveřejněna zpráva o šetření ohledně zákazu nákupu sexuálních služeb. K hlavním zjištěním patřilo: a) pouliční prostituce klesla o polovinu; b) internet se stal pro prostituci novou oblastí působení; c) zákaz nákupu sexuálních služeb potlačil vznik organizované trestné činnosti a d) vzrostla veřejná podpora zákazu. Dále se počítá s provedením šetření v oblasti boje proti obchodování s lidmi, které vyhodnotí uplatňování trestněprávního ustanovení o obchodování s lidmi a rovněž přezkoumá, jak donucovací orgány provádějí vyšetřování a zvládají záležitosti v oblasti obchodování s lidmi.

FI nechalo provést výzkum po zásadním rozsudku Nejvyššího soudu ve věci tzv. částečné kriminalizace nákupu sexuálních služeb od zprostředkovaných prostitutek a obětí obchodování s lidmi. Výzkum dospěl k závěru, že hlavním problémem při uplatňování zákona je skutečnost, že jen velmi nízký počet případů zneužití oběti poskytování sexuálních služeb je zjištěn, vyšetřen, trestně stíhán a potrestán. Jako problematický byl označen požadavek prokázání úmyslu (*mens rea*) při částečné kriminalizaci nákupu sexuálních služeb. Zpráva uvedla, že tento stav zvýhodňuje kupce sexuálních služeb, kteří se vyhnou tomu, aby se seznámili se situací prostitutky, ale jsou podrobně seznámeni se zněním příslušných právních předpisů. Výzkumní pracovníci doporučili, aby nákup sexuálních služeb byl v plné míře kriminalizován. Na základě této zprávy vláda navrhla změnit definici příslušného trestného činu tak, že bude založen na uživatelově nedbalosti⁸.

UK (Severní Irsko) předpokládá vypracování hodnocení v roce 2018 a oznámilo, že **Skotsko** nechalo provést výzkum o předmětné záležitosti během podrobného přezkumu zákona o obchodování s lidmi a vykořisťování (Human Trafficking and Exploitation Act – 2015).

Obecně platí, že **statistické údaje**, které všechny členské státy poskytly Komisi, jsou nedostatečné a obsahují jen omezený počet sdělených trestních stíhání a odsouzení. Je navíc otázkou, zda jsou takto vyčleněné údaje o tomto trestném činu dostupné na vnitrostátní úrovni. Např. **IT** zdůrazňuje, že v současné době neexistují žádné samostatné údaje o využívání služeb poskytovaných oběťmi obchodování s lidmi. Jedná se o oblast, kterou se Komise bude nadále zabývat v souvislosti s prací na vylepšení kvality a srovnatelnosti statistických údajů o obchodování s lidmi shromažďovaných na úrovni EU.

2.2 *Vyhodnocení dopadů a uplatňování*

Informace předané Komisi ukazují, že členské státy uplatňují dosti odlišné přístupy a postupy. Ve všech členských státech, kde existují vnitrostátní opatření, kterými se jako trestný čin stanoví

⁸ Další informace viz Johanna Niemi & Jussi Aaltonen, „Abuse of a victim of sex trade: Evaluation of the Finnish sex purchase ban“ („Zneužití oběti poskytování sexuálních služeb: vyhodnocení finského zákazu nákupu sexuálních služeb“), Ministerstvo spravedlnosti Finska 2014, k dispozici na adrese http://ec.europa.eu/anti-trafficking/publications/abuse-victim-sex-trade_en

využívání služeb, jež jsou předmětem vykořisťování v rámci obchodování s lidmi, je působnost takových opatření omezena pouze na osoby, které přímo využívají služby nebo práce poskytované oběťmi.

V naprosté většině členských států, kde existují vnitrostátní právní předpisy, kterými se jako trestný čin stanoví využívání služeb, jež jsou předmětem vykořisťování v rámci obchodování s lidmi, členské státy hlásí, že je ještě příliš brzy na posouzení jejich dopadu. Může za to skutečnost, že opatření vstoupila v platnost až po uplynutí lhůty pro provedení směrnice 2011/36/EU v roce 2013 z důvodu krátké doby pro provedení této směrnice.

Všechny členské státy, které mají taková ustanovení, požadují, aby uživatel předem věděl, že osoba, jejichž služeb využívá, je obětí obchodování s lidmi. V těchto případech jsou hlášeny obecné problémy se shromažďováním důkazů. Ve většině dotyčných členských států spočívá důkazní břemeno v první řadě na žalobci: podezřelý/obviněný využívá presumpci neviny a nemusí svou nevinu dokázat. Pouze v případě **IE** je důkazní břemeno přeneseno a je na obviněných, aby prokázali, že nevěděli a neměli žádný opodstatněný důvod domnívat se, že osoba, vůči které byl trestný čin spáchán, je obětí obchodování s lidmi.

V tomto ohledu se v důvodové zprávě k Úmluvě Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi uvádí, že „[...] prokázání vědomosti o něčem může představovat pro orgány činné v trestním řízení obtížnou otázku. Podobné potíže vznikají u různých jiných typů ustanovení předpisů v trestněprávní oblasti, která vyžadují dokázání určité složky trestného činu, která není materiální povahy. **Potíže s nalezením důkazu ale nepředstavují nutně přesvědčivý argument, aby se s daným typem chování nezacházelo jako s trestným činem**“. V této souvislosti nesmí potíže se shromážděním důkazů vést k tomu, aby se určité chování nepovažovalo za trestný čin.

Počet úspěšných vyšetřování, trestních stíhání a odsouzení má sice nepochybně odrazující vliv, zůstává ale otázkou, jak lze takové statistické údaje vykládat, a to zejména v souvislosti s posouzením dopadu či úspěšnosti příslušných opatření. **Vzhledem k tomu, že největší dopad takových opatření spočívá v první řadě v prevenci spáchání trestného činu, statistické údaje o trestním stíhání a odsouzení nemohou poskytnout zaručenou informaci o účinnosti opatření.** Jak bylo uvedeno výše, statistické údaje, které byly poskytnuty pro tuto zprávu, jsou nedostatečné. **BG** oznamuje, že v roce 2014 byly podány čtyři (4) obžaloby a vyneseno jedno (1) odsouzení a v roce 2015 pět (5) obžalob a dvě (2) odsouzení. **EL** nahlásilo, že podle statistických údajů řecké policie bylo od vstupu nového zákona v platnost zahájeno jedno (1) trestní stíhání. **RO** dále informuje, že v roce 2015 byly Ředitelství pro vyšetřování organizované trestné činnosti a terorismu nahlášeny první případy a devět (9) osob bylo trestně stíháno za trestný čin využívání služeb obětí obchodování s lidmi. Podle Vrchní rady soudců bylo do května roku 2016 odsouzeno 15 osob za trestný čin využívání služeb vykořisťované osoby. Tyto rozsudky ale nebyly právoplatné a lze se proti nim odvolat u Nejvyššího soudu.

V tomto ohledu si Komise přeje připomenout zjištění zprávy o pokroku: „*Z informací, které Komise získala, jednoznačně vyplývá, že je důležité, aby členské státy své úsilí zintenzivnily s cílem zvýšit počet vyšetřování a trestních stíhání a snížit zátěž, které jsou vystaveny oběti a jejich svědecké výpovědi během shromažďování důkazů. Toho lze dosáhnout zajištěním pravidelného a cíleného vzdělávání pro vyšetřovatele, státní zástupce a soudce a systematickým využíváním finančních*

šetření (jak doporučuje Finanční akční výbor) a jiných účinných prostředků vyšetřování založených na zpravodajských informacích, které mohou vedle svědeckých výpovědí obětí přinést celou řadu užitečných důkazů. K náležitému řešení této trestné činnosti je třeba vyčlenit rovněž dostatečné finanční a lidské zdroje“.

Omezení trestní odpovědnosti pouze na situace, kdy uživatel přímo a skutečně ví, že dotčená osoba je obětí obchodování s lidmi, nastavuje laťku pro úspěšné ukončení trestního stíhání značně vysoko. V tomto ohledu by mělo být zvážení míry znalosti, kterou je nutno požadovat u tohoto trestného činu, předmětem pozorného přezkumu.

3. Zajištění účinné prevence obchodování s lidmi

Tato kapitola odráží zvažování⁹ Komise v této záležitosti, které se řídí strategií EU pro boj proti obchodování s lidmi¹⁰ a dalšími klíčovými nástroji politiky¹¹, a představuje základ pro její analýzu. Výše zmíněná analýza prokázala neúplný a různorodý právní rámec na vnitrostátní úrovni ohledně právního zacházení s uživateli služeb poskytovaných oběťmi obchodování s lidmi, což má dopad na účinnou prevenci trestné činnosti. Právě kvůli tomuto prostředí zůstává obchodování s lidmi všudypřítomné bez ohledu na vyvinuté úsilí a neexistují žádné známky toho, že by tato vážná trestná činnost vykazovala sestupnou tendenci.

Základem pro jakékoli rozhodné odrazující opatření v oblasti obchodování s lidmi je v tomto ohledu odpovědnost pachatelů. Tato skutečnost se rovněž odráží v jiných hlavních mezinárodních a evropských právních nástrojích¹². Zmiňují se o ní také Evropský parlament¹³, **Parlamentní shromáždění Rady Evropy**¹⁴ a občanská společnost¹⁵.

Komise uvedla v **Evropském programu pro bezpečnost** a opakovaně zdůraznila ve svých zprávách a studiích, že obchodování s lidmi jako vážná přeshraniční a organizovaná trestná činnost

⁹ Jako jsou studie Komise např. o iniciativách zaměřených na prevenci obchodování s lidmi a o aspektu pohlaví při obchodování s lidmi, které jsou výsledkem strategie EU pro boj proti obchodování s lidmi.

¹⁰ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: Strategie EU pro vymýcení obchodu s lidmi 2012–2016, COM(2012) 286 final.

¹¹ Jako jsou Evropský program pro bezpečnost, Evropský program pro migraci, strategický závazek EU ohledně rovnosti žen a mužů, akční plán EU pro lidská práva a demokracii.

¹² Např. Protokol OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodu s lidmi, zvláště se ženami a dětmi, z roku 2000 (článek 9) a Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi z roku 2005 (články 6 a 19).

¹³ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 12. května 2016 o provádění směrnice 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí z hlediska rovnosti mužů a žen (2015/2118(INI)); usnesení Evropského parlamentu ze dne 5. července 2016 o boji proti obchodování s lidmi ve vnějších vztazích EU (2015/2340(INI)); usnesení Evropského parlamentu ze dne 26. února 2014 o pohlavním vykořisťování a prostituci a jejich dopadu na rovnost žen a mužů (2013/2103(INI)).

¹⁴ Usnesení Parlamentního shromáždění Rady Evropy: Prostituce, obchodování s lidmi a moderní otroctví v Evropě, usnesení 1983 (2014).

K dispozici na adrese: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=20716&lang=en>

¹⁵ Organizace podílející se na Evropské platformě občanské společnosti pro boj proti obchodování s lidmi uvádějí, že právní předpisy představují nejdůležitější opatření, které musí členské státy přijmout, aby se zajistila prevence a snížení poptávky. Pracovní dokument útvarů Komise doprovázející zprávu o pokroku dosaženém v oblasti boje proti obchodování s lidmi (2016) podle článku 20 směrnice 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, COM(2016) 267 final, SWD(2016) 159 final, s. 64.

představuje značné lidské, sociální a hospodářské náklady¹⁶. Způsobuje ji **poptávka** po všech formách vykořisťování a vysoké **zisky**. Zisky v legální i nelegální ekonomice mají za následek složitý vzájemný vztah mezi nabídkou a poptávkou, jímž je třeba se zabývat, má-li být tato trestná činnost vymýcena¹⁷. Vypořádat se s touto poptávkou a snížit ji je podle směrnice 2011/36/EU zákonná povinnost a cílem je předcházet újmě změnou širšího prostředí tak, aby se omezila motivace k obchodování s lidmi.

3.1 Identifikace uživatele služeb poskytovaných obětmi obchodování s lidmi

V této souvislosti zahrnuje poptávka všechny jednotlivce, skupiny nebo právnické osoby vedené záměrem vykořisťovat oběti za účelem zisku na mnoha úrovních: osoby, které přímo využívají a zneužívají oběti, osoby, které působí jako podporovatelé a zprostředkovatelé, a obecně osoby, které vytvářejí prostředí, jež toto umožňuje, nebo přispívají k jeho vytváření.

Podniky, které využívají oběti obchodování s lidmi a z obchodování s lidmi mají prospěch, se neomezují pouze na zločinecké organizace a obchodování s lidmi často zahrnuje řetězce legitimních firem. Škála subjektů, které mají z uvedeného prospěch, sahá od příbuzných obětí přes neformální či formální náborové agentury, zprostředkovatele na trhu práce, kteří poskytují práci v určitých odvětvích, až po subdodavatele v globálních dodavatelských řetězcích a rovněž cestovní kanceláře a dopravní podniky či společnosti působící v oblasti informačních a komunikačních technologií.

Dalším zdrojem poptávky jsou spotřebitelé, u kterých se může jednat o jednotlivce nakupující produkty vyráběné obětmi, kteří ale nevědí, jak byly tyto produkty vyrobeny, nebo o osoby využívající oběti obchodování s lidmi, kteří s plnou znalostí věci neberou ohled na zřejmé známky obchodování s lidmi a pracovního či sexuálního vykořisťování, jako jsou mimořádně nízké ceny nebo známky násilí a zavražďování. Proto tato zpráva nepoužívá v souvislosti s obchodováním s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování jak dospělých, tak dětských obětí pojmy jako „klient“, protože takovou terminologií by se zastíralo utrpení, zneužívání a násilí, které oběti obchodování s lidmi snášely.

Jak se uvádí v pracovním dokumentu útvarů Komise připojeném ke zprávě o pokroku dosaženém v oblasti boje proti obchodování s lidmi a ochrany obětí: „Obchodování s lidmi lze vymýtit pouze tehdy, **je-li v prvé řadě zabráněno spáchání trestného činu, a to s využitím všech dostupných nástrojů na úrovni EU a na vnitrostátní úrovni.** [...] Znamená to **nejenom řešit prvotní příčiny větší zranitelnosti osob vůči obchodování s lidmi**, jako je chudoba, nerovné postavení mužů a žen a násilí vůči ženám, etnická diskriminace, společenská marginalizace či nelegální migrace, **ale rovněž zajistit, aby osoby, které mají prospěch z trestného činu a vykořisťují oběti, byly postaveny před soud**“¹⁸.

¹⁶ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému výboru a Výboru regionů, „Evropský program pro bezpečnost“, COM(2015) 185 final.

¹⁷ Zpráva o pokroku.

¹⁸ Pracovní dokument útvarů Komise – průvodní dokument ke zprávě o pokroku dosaženém v oblasti boje proti obchodování s lidmi (2016) podle článku 20 směrnice 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, COM(2016) 267 final, SWD(2016) 159 final, s. 39.

Je zřejmé, že obchodování s lidmi a všechny jeho aspekty jsou vždy nezákonné. Obchodování s lidmi nelze nijak oprávnit. Vykořisťování jedné osoby druhou při donucení je považováno za protiprávní jednání v každém systému trestního práva. Obchodování s lidmi nemá žádné právní ani morální opodstatnění. Podle čl. 5 odst. 3 Listiny základních práv Evropské unie se jedná o vážný trestný čin a závažné porušení lidské důstojnosti. Nezařazení využívání služeb poskytovaných osobou, která je předmětem obchodování s lidmi, mezi trestné činy, **zejména v případě, kdy uživatel ví, že dotčená osoba je obětí obchodování s lidmi**, oslabuje účinnost všeobecného boje proti obchodování s lidmi a brání dosažení cílů směrnice 2011/36/EU. I v případě, že vnitrostátní právní předpisy nestanoví trestný čin využívání služeb, jež jsou předmětem vykořisťování v rámci obchodování s lidmi, zůstává skutečností, že oběti byly opakovaně znásilňovány, duševně a psychicky zneužívány a trpěly porušováním své svobody, důstojnosti, práva na sexuální sebeurčení a tělesné integrity.

4. Závěrečné poznámky a jak postupovat dále

Jak je uvedeno v čl. 18 odst. 4 směrnice 2011/36/EU, s cílem zvýšit účinnost prevence obchodování s lidmi a boje proti němu členské státy zváží, zda přijmou opatření, jejichž cílem je zařadit mezi trestné činy využívání služeb, které jsou předmětem vykořisťování obětí obchodování s lidmi. Analýza provedená v této zprávě v souvislosti s vyhodnocením dopadů stávajících vnitrostátních právních předpisů podle čl. 23 odst. 2 směrnice prokazuje existenci **spíše různorodého právního prostředí, které nedokáže účinně přispívat k odrazování poptávky po takových službách.**

Při úplné neexistenci kriminalizace nebo v případě nedostatečné kriminalizace využívání takových služeb v rámci obchodování s lidmi mohou být obchodníci s lidmi od své činnosti, která svou podstatou zahrnuje vykořisťování jejich obětí, nejen méně odrazováni, ale naopak dokonce k ní povzbuzováni, a to mimo jiné také ovzduším beztrestnosti. Je zřejmé, že problém, jak odradit od poptávky po těchto službách, znamená **zaměřit se ve větší míře na osoby, které skutečně využívají služby obětí různých forem obchodování s lidmi** s vědomím, že dotyčná osoba je obětí trestného činu.

V současné době řada právních systémů členských států nestaví nebo staví pouze částečně mimo zákon osoby, které využívají takové služby s náležitou znalostí věci, což **má vliv na právní nejistotu ohledně** např. trestní odpovědnosti v souvislosti se vztahem mezi uživatelem a obětí, právního zacházení s osobami, které mají prospěch z takového vykořisťování či ho umožňují a usnadňují, rozlišování mezi uživatelem a vykořisťovatelem, odpovědnosti zprostředkovatelů a rovněž širších dodavatelských řetězců.

Členské státy musí zvýšit své úsilí, aby zajistily jednotnější a více odrazující opatření proti tomuto prvku přeshraniční trestné činnosti v podobě obchodování s lidmi. Konečným záměrem této zprávy je přispět k dosažení cílů směrnice 2011/36/EU o omezení poptávky a předcházení obchodování s lidmi, aby se zajistilo, že zločinecké skupiny nebudou využívat odlišného právního zacházení s osobami, které využívají oběti obchodování s lidmi. V tomto ohledu dospěla Komise na základě sledování situace v členských státech k důležitým závěrům, bude dále přezkoumávat možnosti, které přicházejí v úvahu, a v souladu s čl. 23 odst. 2 směrnice 2011/36/EU v budoucnu případně zváží vhodné legislativní návrhy.